

NATURTURIST NORDJYLLAND

NATURTOURIST NORDJÜTLAND

HOME

pdf

Oversigt

Naturlinks

Turistlinks

Søg

Mail

Lille Vildmose

Sejflod og Hadsund kommuner.

Afstand Aalborg 28 km.

Privat og delvist statsejet, fredet område på ca. 7600 ha. Fredningen er Danmarks hidtil største. Der er p.t. kun offentlig adgang efter [lovens almindelige bestemmelser](#).

Høstemark Skov og Tofte Skov og Mose er indhegnede og kun tilgængelige på arrangerede ture. Mulighederne for selv at opleve højmosen til fods er størst i **Portlandmosen** og **Paraplymosen** med parkeringsmulighed på Ny Høstemarkvej. Naturskoven i **Høstemark** kan opleves ved at gå til venstre for enden af Skovridervej (sidevej til Ny Høstemarkvej) og følge skovsporet langs hegnet. Samme sted er der skiltet til højre mod fugletårnet ved ørnefodringspladsen.

Udsigt over Lille Vildmose kan bedst fås fra Mulbjergene og fra Smidie Bjerg (grusvej ved sydlige ende af Smidie går op over bakken med en storslået udsigt over Tofte Mose).

Landskab og geologi

Landskabet i Lille Vildmoseområdet er domineret af tre hovedelementer: Højmosen på den tidligere havbund, de tidligere øer i stenalderhavet samt kystskrænterne fra dette havs største udbredelse.

Stenalderhavet strakte sig ud over hele Himmerlands østlige del med en række øer, f. eks. Mulbjergene, Smidieøen, Tofte bakke og længere mod syd Als bjerg. Kællingebjerg (38 m.o.h.) NØ for Kongerslev var en eksponeret havklint. I takt med at landet steg og havet trak sig tilbage, dannedes en lavvandet lagune vest for Mulbjergene og Tofte Bakke. Fra Mulbjergene og mod NV i Høstemark strakte sig et udbredt strandvoldssystem.

Lagunen voksede gradvis til med rørskov og forsumpede og langs øernes rand voksede

Kronvildtet i Tofte og Høstemark lever uden daglig kontakt med mennesker og er naturligt sky. Da bestanden forøges med ca. 200 dyr pr. år, er en systematisk afskydning nødvendig. Skovene havde tidligere en primær funktion som jagtrevir, men i dag er stedets samlede naturværdi i fokus. Kronvildtet opretholder balancen mellem skov og sletter og skaber den særegne græsningsskov. Begge skovene og Tofte mose ejes af de naturbevarende Aage V. Jensens fonde (4.600 ha), som også ejer Portlandmosen.

skove af eg og fyr. Omkring 500 e. Kr. indvandrede sphagnum-mosserne og opbygningen af hængesæk og højmose begyndte. Fire sandsletter uden rørskov var hjemsted for jernalderbønderne, men efterhånden steg vandet med den voksende mose og de fire lavvandede søer, Tofte-, Birke-, Lille- og Møllesø blev dannet på sletterne. Søerne blev aldrig lukkede af højmosens sphagnummos, hvis vækst muligvis blev hæmmet af fremvældende mineralholdigt grundvand.

Højmosen voksede uhindret gennem 1200 år indtil de første forsøg på afvanding blev gjort omkring 1750. Efterhånden dannedes det, som selv i dag regnes for Nordeuropas største højmose. Som én stor organisme af tørvemos vokser mosen 4 - 5 mm om året. Tørvelaget, som mosserne danner, er op til 5 meter tykt. Sphagnummosserne formår at leve udelukkende af regnvandets næringsstoffer, og kombineret med deres enestående evne til at tilbageholde vand giver det forklaringen på, at mosen kan vokse som en pude oven på landskabet, uden forbindelse til mineralholdigt grundvand.

Højmosens overflade består af en mosaik af små tuer og lavninger med hvert sit plantesamfund. I lavningerne dominerer en håndfuld forskellige arter af tørvemos, Sphagnum, hvis vækst og egenskaber danner højmosen. På billedet ses også de aflange stedsegrønne blade af Rosmarinlyng.

Dyrelivet

I næsten 100 år har Høstemark og Tofte skov og mose været fredfyldte fristeder for fauna, fugle og flora uden fri menneskelig færdsel. Bag hegn findes her en stor bestand af den oprindelige gamle danske stamme af kronvildt. Bestanden bliver holdt på omkring 550 dyr i alt. Hertil kommer ca. 150 vildsvin i Tofte skov.

Hvis man ikke er heldig at komme på en af de arrangerede ture ind i områderne, kan det være svært at komme til at opleve disse store

Copyright Kort- og matrikelstyrelsen

ZOOM OUT

Planteliv

Højmosens levende moslandskab er forbeholdt de specialister blandt blomsterplanterne, som er i stand til at trives i det næringsfattige miljø ovenpå en tørvemos. Højmosen er vores artsfattigste plantesamfund med kun 12-15 forskellige arter ud over Sphagnummosserne. Hedelyng, Klokkelyng, Revling, Rosmarinlyng, Tranebær, Hvid Næbfrø og Tue-Kæruld er almindelige. Alle arterne kendes fra fugtige hedelokaliteter og andre næringsfattige mosetyper. Kun nogle af Sphagnumarterne er unikke for højmosen. Eneste sjældenhed blandt planterne er Muldebær, der er yderst almindelig i Skandinavien, men kun findes få steder i Danmark.

pattedyr. Bedst er chancen fra de nye udsigtstårne ved Toft Camping og Høstemark (se kortet) eller langs østsiden af hegnet omkring Høstemark (beskrevet ovenfor). Måske bliver området mellem de to skove på et tidspunkt indhegnet med offentlig adgang. I den forbindelse gør man sig tanker om udsætning af tidligere danske arter som elg, bæver, vildhest og det urokselignende Heck - kvæg, udover at kronvildtet og vildsvinene måske får et større livsrum. På et areal syd for Dokkedal er forsøgsvis udsat både vildheste og vildokser.

Høstemark Skov er oprindelig en gammel græsnings- og stævningsskov. Ca. halvdelen af skoven henligger som naturskov uden forstlig drift, kun plejet af ca. 200 stk. kronvildt. Bestanden af svampe, laver, sommerfugle, biller og andre insekter er enestående. I skoven er registreret 4770 arter af planter og dyr, heraf 121 rødlistede arter. Høstemark har tillige landets største tæthed af hulrugende småfugle. Grønspætte og sortspætte er almindelige. Skoven hører til blandt de biologisk rigeste i Nordvesteuropa.

Er mosens store dyr lidt svært tilgængelige er fuglene til gengæld at finde overalt i mosen. Siden 1999 har Lille Vildmosen været ynglested for Danmarks hidtil eneste kongeørnepar. Reden ligger heldigt nok skjult i den indhegnede Tofte skov, men man kan fra fugletårnet ved Tofte sø opleves ørnene flyve over skoven eller gå på jagt i den stedlige skarvkoloni. Kongeørnene synes så godt om området, at de nu huser ynglende par i både Tofte og Høstemark. En anden god lokalitet i vinterhalvåret er ørnefodringspladsen i Høstemark, der med en god kikkert kan iagttages fra fugletårnet. Havørn, kongeørn og en række andre rovfugle slås med ravne og krager om de udlagte ådsler.

Tofte sø blev genskabt i 1964 efter at have været afvandet i næsten 200 år. Søen er en ornitologisk perle, der tiltrækker tusindvis af trækkende andefugle. Næsten alle danske andearter yngler i og ved søen og umiddelbart syd for søen yngler tranen på højmosefloden.

Højmosens tuer er helt domineret af Hedelyng, men også Klokkelyng og Tue-Kæruld er meget almindelige. Da tørvemosset danner mere tørv end disse planter, vokser lavningernes mospuder efterhånden tuerne over hovedet og de to plantesamfund "bytter plads". Et snit gennem mosens tørv viser tydelig denne vekselvækst.

I kraft af sin totale isolation fra det næringsrige grundvand under mosen er en højmoseflade normalt træfri. Ingen træer trives her, hvilket er unikt i et land, hvor alting springer i skov og krat, hvis det ikke bliver udnyttet og mishandlet eller passet og plejet. I højmosens randzone optræder en påvirkning fra det mineralholdige grundvand og her findes en træbevokset zone, kaldet "laggen", med f.eks. birk og pil. Når der alligevel findes træer og buske spredt på Tofte Mose og i rigt mål i Portlandmosen og Paraplymosen, skyldes det primært virkningen fra afvanding. Sænket vandstand får tørvten til at omdannes og frigive næringsstoffer opsparet gennem århundreder. I Portlandmosen har amtet forsøgt at standse tilgroningen ved at anbringe et antal dæmninger i mosens gamle grøfter og kanaler for at hæve vandstanden.

Naturgenopretningsindgreb af forskellig art kan antagelig bremse udviklingen og måske ligefrem genskabe højmosen i de dele som er afgravet eller opdyrket. Mere problematisk er den næringspåvirkning, som båret af luft og nedbør rammer mosen. Den stammer dels fra industrien, men også i stigende grad fra afgang af ammoniak fra landbrug i mosens opland. Det specielle plantesamfund på højmosefloden kan dels direkte tage skade, dels optræder der pludselig andre plantearter som påvirker konkurrenceforholdene, f.eks. Gederams. Og her hjælper ingen naturgenopretning. Kun en global indsats mod luftforurening og en massiv lokal indsats mod kvælstofudslip kan måske på lang sigt vende udviklingen, som efterhånden er kendt fra de fleste næringsfattige naturtyper.

Danmarks største skarvkoloni med omkring 4000 par danner en særpræget kulisse om søen. Sort stork, rød glente og mosehornugle hører også til mosens rariteter.

Også råstofområderne nord for Tofte sø og Lillesø og de mange forskellige retablerede arealer nord og øst for graveområderne er fine fuglelokaliteter. Ynglende ænder og grågæs, rørhøg og hedehøg kan iagttages og i træktiden store rastende gåseflokk.

Under de to verdenskrige var der knaphed på brændsel, ikke mindst for landets cementfabrikker. Aalborg Portland Cement opkøbte et stykke af vildmosen for at opgrave tørv til ovnene. Omkring 1200 mand var beskæftiget i mosen. Endnu i dag kan man i Portlandmosen se de dybe ar i terrænet i form af flere, 5 kilometer lange, vandfyldte tørvegrave. Fordums virak er afløst af fredfyldt naturidyl med et righoldigt fugleliv.

Kulturhistorie

Lille Vildmoses historie er i høj grad en fortælling om landvinding og udnyttelse af tørv som råstof. Helt frem til 1750 lå mosen som en øde, ufremkommelig og frygtet flade. En gammel beretning fortæller, at det eneste, der brød fladen, var en høj af grene, græs og tørv, som havørnene havde slæbt sammen som underlag for deres rede. Den kunne ses viden om.

I slutningen af 1700-tallet kom udviklings- og landvindingsprojekter på mode. Kong Frederik d. 5. lod foretage en undersøgelse af, hvem der ejede den umatrikulerede Vildmose. Trods lokale protester påberåbte kronen sig ejerskabet og satte mosen til salg. Ingen købere meldte sig, så kongen forærede mosen til grev Adam Gotlob Moltke, som var kongens rådgiver og landets reelle leder. Vilkår for gaven var afvanding af de fladvandede søer til landbrugsformål. Moltke igangsatte det fantastiske gravearbejde af den 2 km lange og op til 7 meter dybe hovedkanal, som afvandede Møllesø i 1760. Alt blev gravet i hånden. Året efter fulgte afvandingen af Birkesø og i 1762 Lillesø og Tofte sø. Samme år købte baron H. E. Schimmelmann, Lindenborg, store dele af mosen, og den forblev i familiens eje til slutningen af 1900-tallet. Vi kan takke deres jagtinteresse for, at væsentlige dele af højmosen og Tofte skovs enestående natur blev bevaret.

Søbundene blev nu for første gang siden jernalderen igen dyrket. I 1767 blev Vildmosegården opført som hovedgård med fuldt hoveri. I slutningen af 1700-tallet blev der gjort indhug i tørv i mosens nordvestligste del over mod Gudumlund, hvor udviklingen af tidlige industrielle anlæg skabte et stort brændselsbehov. En kanal blev gravet så tørv ad vandvejen kunne fragtes frem til fabrikkerne, bl.a. et glasværk.

Højmosen lod sig ikke umiddelbart dræne, og den lå hen i stadig vækst indtil 1936, da staten købte store arealer i mosens nordlige del og indledte en massiv afvanding, kultivering, mergling og opdyrkning.

Store dele af statens arealer er i dag forpagtet ud til Pindstrup Mosebrug, som indvinder tørvesmuld til havebrug. Gravningen vil fortsætte i op til 20 år endnu, medmindre yderligere fredning og måske oprettelse af en naturpark standser den. De afgravede arealer er retableret til agerbrug, græsningsarealer, søer og lavmose samt områder med forsøg på genopretning af

mosen.

Information

Der findes meget materiale på nettet om Lille Vildmose. [NetNatur](#) har f.eks. en lang række artikler. [Vildmosegård](#) er indrettet som natur- og kulturhistorisk center med en tilknyttet naturvejleder og præsenterer en del stof om Vildmosen. I de tre nye fugletårne ved Tofte Sø, Høstemark og Øster Hurup findes illustrative plancheudstillinger.